

TKANE MARAME U NAŠIČKOM KRAJU

Skupljajući predmete za Zavičajni muzej Našice i ispitujući i prikupljajući građu i podatke o tekstilnom rukotvorstvu, o nošnji i njenim sastavnim dijelovima, naišla sam da su se u našičkom kraju nosile marame, pokrivala glave, domaće izrade, otkane na tka-lačkom stanu.

Danas su one odbačeni predmeti koje nalazimo još po ormarima i koje čuvaju kao uspomenu na jedno ne tako davno vrijeme kad su ih žene u dugim zimskim večerima tkale.

Možemo ih naći i na godišnjim vašarima, gdje su one tražena roba, kao i ostalo narodno rukotvorstvo i tekstilije koje se nude, traže, kupuju, preprodaju. Zavičajni muzej Našice posjeduje ih oko pedesetak. One su došle u njegov posjed otkupom i poklonom.

U svom ispitivanju mogla sam pratiti tkanje i nošenje marama u nizu od oko 80 godina. Teško je danas govoriti o prošlosti jednog kraja o kojem se tako malo pisalo, a još manje ili gotovo ništa sabiralo.

Ispitivanja prema kazivanju i najstarijim kazivačima ne sežu dalje od kraja XIX stoljeća pa do danas, isto tako najstariji izvori podataka, fotografije koje sam pronašla, datiraju od kraja XIX st. pa do danas. Tu je na kraju i prikupljen materijal, marame, koje su također iz navedenog vremena.

Moja terenska ispitivanja vezana su za starosjedilačka hrvatska sela našičkog kraja.¹ U srpskim selima, bez obzira radi li se o starosjedilačkim selima ili ne, nisam naišla na tkanje marama, pokrivala glave. O tkanju, odnosno o tkanju odjevnih predmeta u tom kraju teško je govoriti zbog toga što se narodna nošnja počela rano mijenjati i što je na svoje izvorne elemente počela slagati kupovne, koji pri ispitivanju zbunjuju. Svoju promjenu počela je doživljavati nakon I svjetskog rata, nakon II svjetskog rata ona je bila još očitija, a svoj je život djelomično produžila samo na onim najstarijima iz ovoga kraja.

Šteta je što ovo područje kroz sve ovo vrijeme od rata naovamo, a ni ranije, nije bilo uključeno u bilo kakvu smotru folkloru koja, kakva god ona bila, pridonosi njegovanju i čuvanju kulturne baštine nekog kraja.

Ispitujući sve to pokazalo se da su pored ostalih tekstilnih predmeta sami tkali marame koje su služile kao pokrivalo glave, čiji put, kako sam ranije spomenula, mogu slijediti u nizu od kraja prošlog stoljeća do danas, jer su ih žene tkale još koju godinu iza rata od preostalog materijala, s čijom je potrošnjom preostalo i njihovo tkanje.

Postojale su dvije vrste tkanih marama. To su zamotače i široke marame. Prve su i najstarije. Teško je reći otkada datiraju. One su se masovnije nosile do I svjetskog rata, a onda su ih počeli naglo napuštati, tako da ih već 30-ih godina nalazimo samo u oglavlju najstarijih žena.

Marame zamotače, ili zamotačke, kako ih zovu u nekim selima, tkane su od bijelog pamuka.

Tkane su u 2 nita, tehnikom platna. Sastavljene su od 2 pole tkanja. Kvadratna su oblika.

Dimenzije najstarije pronađene marame zamotače, koja je iz Feričanaca i koja je s kraja XIX st., jesu 94 cm x 100 cm, a ostale su od 80 x 82 cm ili za 1 - 2 cm više, i kasnijeg su porijekla. Ukras im je skroman okvir koji je izveden na tkalačkom stanu. On može biti od 1, 2, 3 pruge, "parte" ili "šibe", koje su nastale usnivanjem i pretkivanjem na početku i kraju otkane pole marame. Ne prelaze širinu 1 cm.

Ukras može biti i utkan. Izveden je "boranjem", tj. pomoću dizanja i spuštanja daske. Okvir tada čine pruge koje su nastale usnivanjem i leže dužinom tkanja i utkan ukras koji leži horizontalno na krajevima pola. Ukras je geometrijski. Skroman je kao i marama i oglavlje koje ona čini. Boja kojom je ovaj ukras izveden označavala je priliku i dob u kojoj se nosi marama. Ukras je uvijek jednobojan, a može biti bijel, plav, crn, crven.

Materijal je pamuk, kojega kad je obojen bilo kojom od navedenih boja osim bijele zovu od sela do sela različito ("natak", "navez", "tivtik").

Zamotače s bijelim okvirom bile su najuniverzalnije. Njih

su mogle podjednako nositi žene svake dobi i djevojke u određenim prilikama. Same te marame bile su za svaku priliku. One s crvenim okvirom nosile su mlade žene.

Marame plavog, crnog i bijelog okvira nosile su starije žene i one koje su "jasile", "dasile", što znači koje su u žalosti. Nosile su ih i u korizmi. Te se marame nisu nosile direktno na kosu, već su one dolazile na odgovarajuće počesljanu i zategnutu kosu pokrivenu "pocelicom", "poceličkom", jednostavnom kapicom izrađenom iz lanenog platna ili je pak žena "pošamijala" glavu crnom glotenom trokutastom maramom svezanom u obliku kapice i onda je na to došla zamotača.

Takve su marame nosile i djevojke i djevojčice za nevremena zimi, ljeti za velikih žega pri radu, kad su bile u žalosti ili kad su išle u sprovodu.

Najčešće su te marame samo porubljene, ali bilo je i takvih koje su imale usku "eklu" (kukičana čipka).

One su se nosile presavijene u trokut i jedanput vezane pod bradom. Za ljetnih žega i pri poslu krajeve su preslagivale na tjemenu.

Međutim, najstarije žene u našičkom kraju sjećaju se da su ih starije žene znale vezati oko brade pa onda na zatiljku. No te su marame bile većih dimenzija, i takvu jednu posjeduje Zavičajni muzej Našice. Ona ima nešto širi "boran" plavi okvir. Osim funkcije pokrivala glave one su imale još jednu. Služile su za umotanje novorođenčadi kad se nekud išlo i za pokrivanje novorođenčeta u "koricu" (vrsta kolijevke dubene poput korita).

Na "korice" one su dolazile preko "lucnja" i štatile su dijete od muha, sunca, prašine. To je korice često majka nosila u polje kad je išla raditi.

Razivačica Kata Mataković iz Feričanaca rođena 1901. godine kaže: "Zamotače su staroverske marame. Moja je baka imala zamotaču od lana, a imala je i od tankog pamuka, a imala je i od debljeg pamuka, a imala je i mešanu od prede i pamuka."

Međutim od dvadesetak marama koje posjeduje muzej sve su pamučne.

Negdje oko 1920. godine došla je u modu nova vrsta tkanih marama koje uglavnom zovu ŠIROKE MARAME, a negdje ih zovu i TKANICE (napr. u Klokočevcu). Iz oba naziva proizlazi da su tkane i da su

široke, tj. tkane su u jednom komadu. U početku su prilikom njihova tkanja morali sastavljati 2 brda.

I te su marame tkane u 2 nita, tj. tehnikom platna. Tkane su od raznobojnog pamuka (bijeli, plavi, crveni, crni).

Usnivane su i pretkivane i čine geometrijski ornament ukrštenih širih i užih pruga s osnovnim naglašenim tonom boje koja prevladava.

I one su za svaku priliku i dob, a označavaju i pripadnost selu. Prema boji tona koji dominira dijele se na: plave široke marame, crne široke marame, crvene široke marame i mešane široke marame. Kvadratna su oblika. Dimenzije su oko 80 x 82 cm ili 76 x 75 cm. Nose se presavijene u trokut a vežu se jedanput ispod brade. Jedino su za ljetnih žega podigli krajeve na tjeme. Te marame najčešće imaju samo porub, a ako rub ima ukras, onda je to ili skromna "ekla", kitice od vune ili pamuka ili pak "rojte" (rese)

Žene su ih nosile na šamiju, trokutastu glotenu maramu koja je poput čvrste kapice pokrivala na određeni način počešljanu kosu i onda je zajedno s maramom davala oblik oglavlju.

Crvene i mešane široke marame nosile su mlade, a crne i plave nosile su starije žene i one koje su u žalosti. Kako i kojim su putem došle u našički kraj teško je reći, jer u tom smjeru nisam vršila ispitivanja.

Njihov je vijek u našičkom kraju bio kratak. Njihovo je razdoblje bilo između 2 rata. U drugom svjetskom ratu prestajalo se nositi tkane marame. Poslije rata moglo se još tu i tamo vidjeti ovu vrstu tkanih marama u starijih žena. Nakon toga one su nošene sve rjeđe. Prošle godine umrla je posljednja žena koja se šamijala i pokrivala širokom plavom maramom. Danas u našičkom kraju možete na "staroverski pošamijane" vidjeti samo one najstarije. No na tim su šamijama kupovne marame, koje po svojem materijalu, boji i uzorku odgovaraju onim tkanim. Ako su bake uspjele sačuvati pravu tkanu maramu, onda je ljubomorno čuvaju, da je ponesu sa sobom u grob, jer je to red i običaj.

Pored ovih tkanih kroz čitav ovaj period o kojem govorim nosile su se i kupovne marame različitih boja, uzorka i materijala, a u nekim selima (Koška, Šaptinovci) vezene i slagane u obliku kapiće.

No o tome ću više i detaljnije pisati u široj temi koju spremam u radu "Starinsko žensko oglavlje u narodnoj nošnji našičkog kraja"

BILJEŠKE

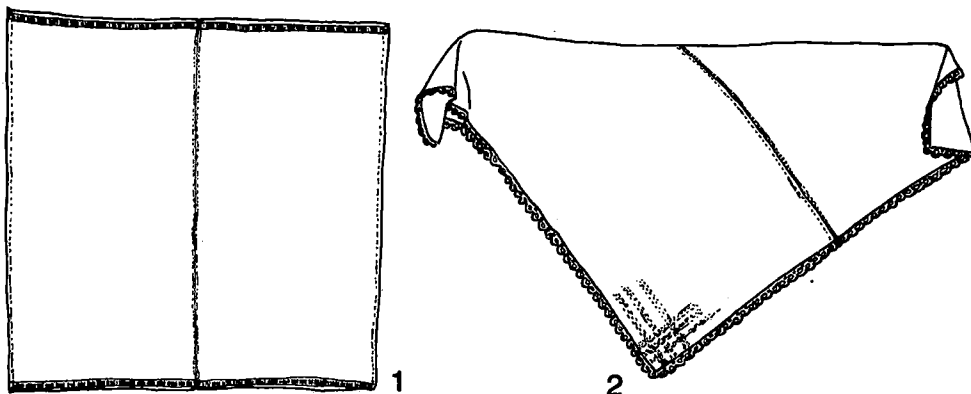
Ivana Jurković: Ručnici našičkog kraja, Izvješća, god. V i VI, Zagreb 1976, HED str. 103 - 106.

Crtež br. 1

"Marama zamotača" sastavljena od dvije pole tkanja

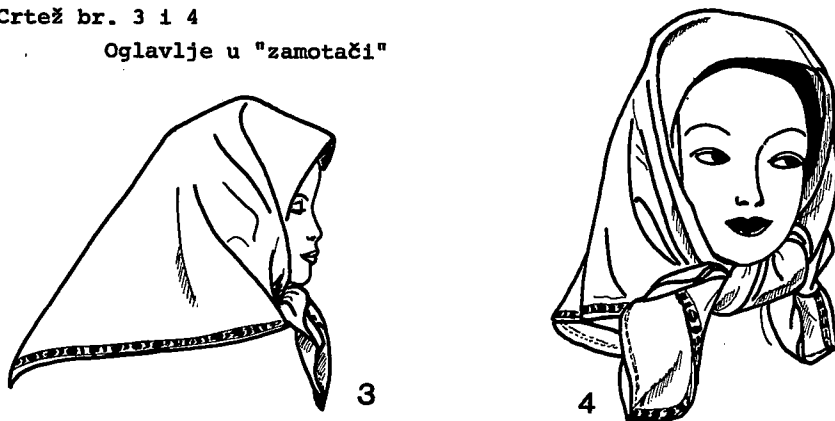
Crtež br. 2

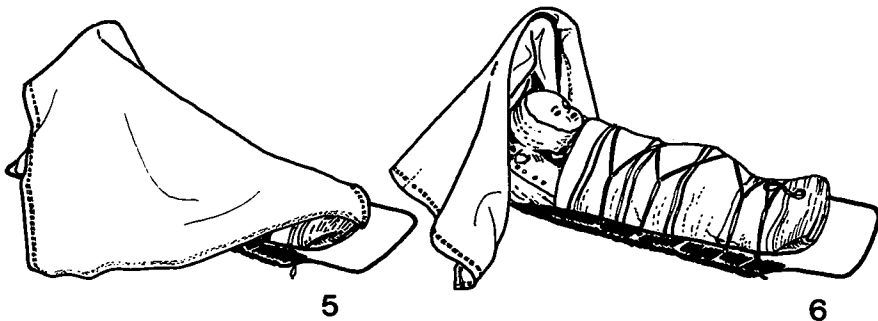
"Marama zamotača" presavijena u trokut, porubljena "Eklom", na slici je samo naznačen usnivan i pretkivan okvir koji teče širinom tkanja

Crtež br. 3 i 4

Oglavlje u "zamotači"

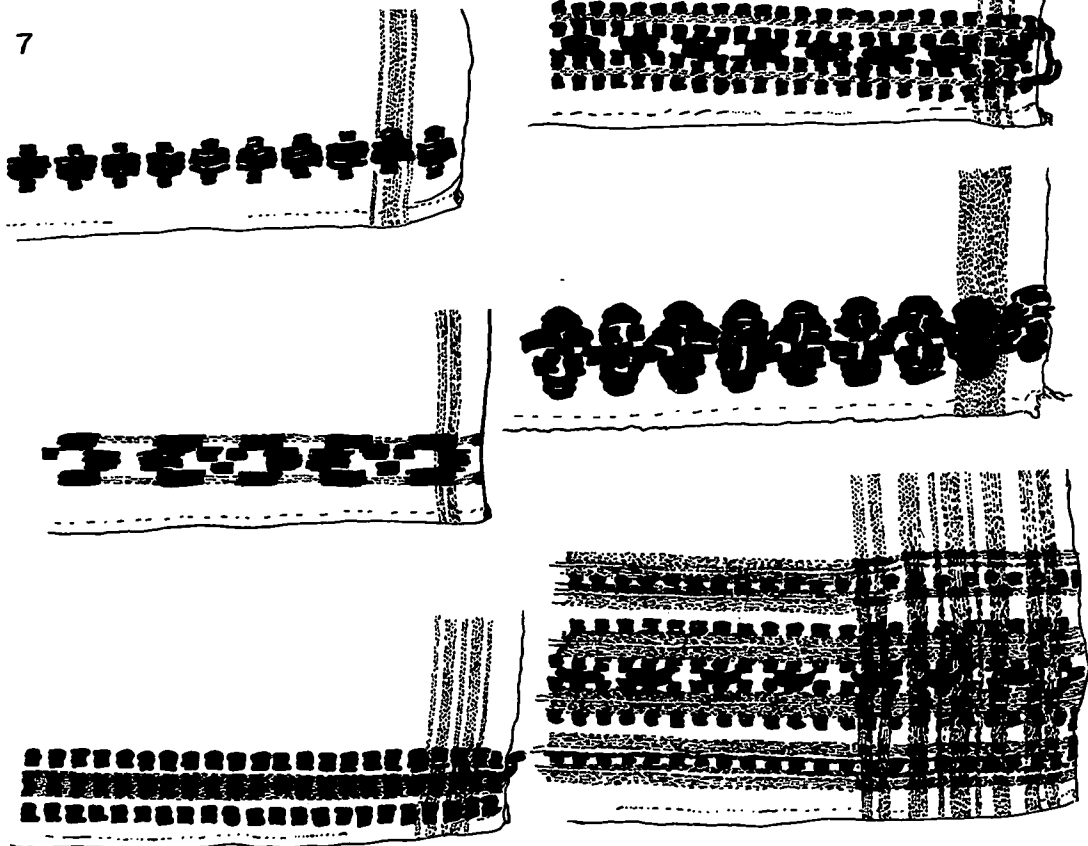

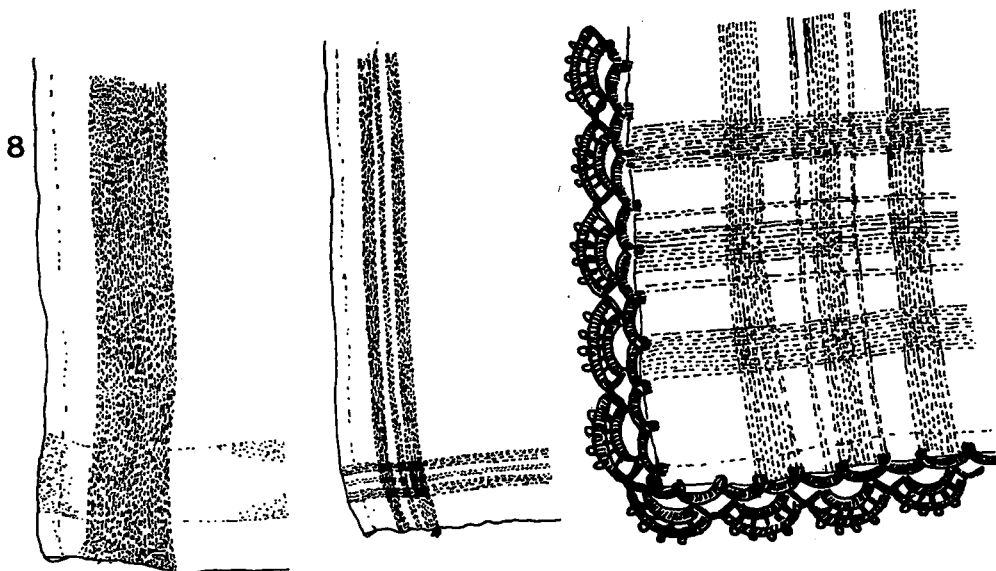
Crtež br. 5 i 6

Novorođenče u "koricu" pokriveno "zamotačom"

Crtež br. 7

Najčešći utkani motivi
sa "zamotača"

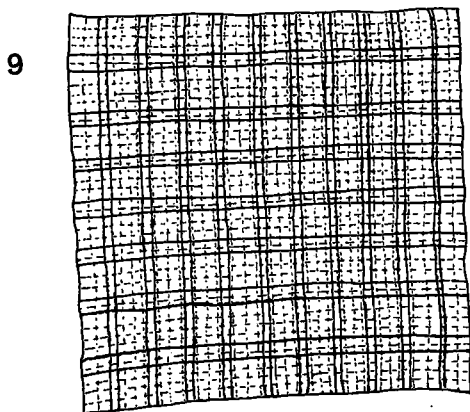

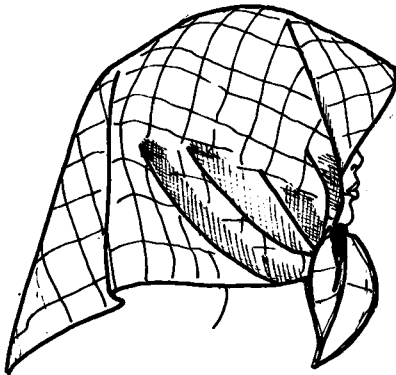
Crtež br. 8

Ukrasi na "zamotača" izvedeni pretkivanjem i
usnivanjem

Crtež br. 9

Otkana "široka marama"

10

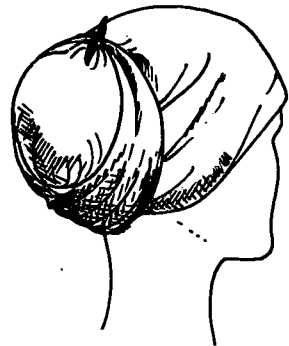
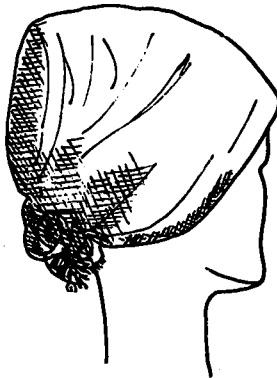
Crtež br. 10
Oglavlje u "širokoj marami"

Crtež br. 11
Način vezanja glotenom "šamijom"
na koju dolazi ili "zamotača"
ili "široka marama"

Crteže izradila: prof. Vesna Špac

11

The Scarves of the Našice Region
(S u m m a r y)

While collecting items for the Country Museum of Našice and examining and gathering data about textile handwork of the Našice region, I have found that scarves and headcoverings which used to be worn in that territory were homemade on the weaving-loom. There are about fifty of them in the Country Museum of Našice. While I was doing the research I had the opportunity to observe the weaving and the forms of wearing the scarves in the course of eighty years. My field work is based on the aboriginal Croatian villages. There were two kinds of woven scarves: "zamotače" (binding scarves) i "široke marame" (wide scarves). The binding scarves are the oldest. They used to be worn until World War I, and soon afterwards women gradually ceased wearing them. During the thirties we find them worn only by the oldest women. They were woven out of cotton. Their form is square (about 80x82 cm). In order to achieve the desired form two halves are connected. Their decoration is a modest hem made on a waving-loom by several techniques: "usnivanje" (weaving narrow and wide threads in the walp), "pretkivanje" (reweaving) or "usnivanje" together with "boranje" (wrinkling) by the means of a board. The motive is geometrical. The decoration is made out of a single-coloured cotton and it may be white, red, black or blue. The binding scarves used to be the most universal. They were worn by women of all ages and also by girls at particular occasions. Those scarves were suitable for all occasions. The ones with the red hem were worn by younger women, while those with blue, black or white hem were worn by older women or by those which were crying for the dead and were in mourning. Such scarves are usually only hemmed and rarely with a lace. They were worn folded in a form of a triangle and tied in a single knot under the chin. They were put over "počelica" (a kind of a hood) or over "šamija" (a kind of a scarf) and never directly on hair, except if they were worn by girls. These scarves were also used to wrap the infants and also to cover a baby in a

carved out crib. Around 1920 a new kind of woven scarves became fashionable. Those are "wide scarves". They were woven in one single piece (80x82 cm or slightly smaller). They were woven out of cotton in various colours and woven in two weaving threads. They were also decorated by "usnivanje" and "pretkivanje" forming a geometrical ornament with criss-crossed narrow and wide strips. They can be worn on any occasion and by women of all ages and they also mark village membership. According to the dominating colour they are divided into: "blue, black, red and mixed wide scarves". They are also worn as binding scarves. These scarves in most cases are also only hemmed, but if the hem is decorated then it is either in a form of modest "ekla" or braided wool and cotton or fringed. Red and mixed coloured wide scarves were worn by younger women, and black and blue by the oldest ones or those who were in mourning. Their usage was short-lived in the region of Našice. After World War II the wearing of the costume was abandoned, and also the scarves as its integral part. After the war they remained in usage as headcovers only by the oldest women. The last one who wore wide blue scarf died last year. Today they are not woven and can be found only in the wardrobes where they are kept as mementos of the past. The oldest women guard them jealously in order to take to their graves as it was customary.